

ВІДГУК

офіційного опонента Красильникової Ганни Володимирівни, доктора педагогічних наук, доцента, професора кафедри Технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва на дисертацію Бокши Наталії Іванівни **«Тенденції розвитку вищої освіти з підготовки фахівців швейної галузі в Чехії і Словаччині»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки

Традиційно легка промисловість України залишається потужним багатогалузевим комплексом з виробництва товарів народного споживання. Серед підгалузей легкої промисловості особливе місце займає швейне виробництво, спрямоване на виготовлення широкого асортименту одягу, що користується стабільним попитом. Основним чинником економічного зростання та ефективності виробництва на швейних підприємствах в сучасних умовах є наявність людських ресурсів, здатних професійно вирішувати виробничі завдання. Отже, від професійного рівня працівників та вчасного виконання ними поставлених завдань залежать темпи розвитку і зростання обсягів виробництва, стійке економічне зростання та досягнення цілей діяльності підприємств.

Відтак, підготовка висококваліфікованих фахівців швейної галузі має відбуватися на основі усталених вітчизняних традицій та з урахуванням кращого європейського досвіду організації навчання таких фахівців, зокрема країн Європейського Союзу як то Чеської Республіки та Словацької Республіки, з якими Україна традиційно має тісні зв'язки у сфері промислового виробництва.

Таким чином, актуальність теми, соціальне значення розв'язання проблеми підвищення якості підготовки фахівців швейної галузі в Україні на основі імплементації прогресивних ідей європейського досвіду, виявлені у цій сфері суперечності, недостатній рівень теоретичного вивчення та практичної розробленості проблеми свідчать про доцільність дослідження Бокши Н.І.

Обґрунтованість наукових положень дисертаційного дослідження не викликає сумнівів, оскільки науковий пошук дисертанткою здійснювався упродовж 2016–2020 рр. й охоплював три етапи (аналітико-пошуковий – впродовж 2016–2017 рр., під час якого було обґрунтовано актуальність наукової проблеми, розроблено програму і методику наукового пошуку,

здійснено бібліографічний аналіз та первинне оброблення дослідницьких матеріалів; науково-емпіричний (2017–2019 рр.) – визначено організаційно-педагогічні засади професійної підготовки фахівців швейної галузі в університетах Чехії і Словаччини; схарактеризовано особливості змісту, форм організації і методів професійної підготовки цих фахівців; узагальнювальний (2019–2020 рр.) – сформульовано загальні висновки, розроблено науково-методичні рекомендації щодо використання конструктивних ідей чеського та словацького досвіду з підготовки фахівців швейної галузі в Україні, оформлено результати дисертаційного дослідження; визначено напрями подальших наукових пошуків.

Дисертація виконана відповідно до тематичного плану наукових досліджень Мукачівського державного університету «Професійна підготовка педагога в умовах євроінтеграційних процесів» (ДР № 0115U001797). Тема дослідження затверджена рішенням Вченої ради Мукачівського державного університету (протокол № 4 від 27.10.2016 року) та узгоджена рішенням Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки та психології в Україні (протокол № 3 від 28.05.2019 року).

Мета цього дослідження полягає у здійсненні аналізу досвіду вищої освіти з підготовки фахівців швейної галузі в Чехії і Словаччині, виявленні його конструктивних ідей та обґрунтуванні можливостей їх творчого використання у вітчизняній вищій школі в умовах євроінтеграційних процесів.

Об'єктом наукового пошуку Бокша Н.І. обрала вищу освіту з підготовки фахівців швейної галузі в Чехії і Словаччині, а його предметом – тенденції розвитку вищої школи Чехії і Словаччини з підготовки фахівців швейної галузі на початку ХХІ ст.

Відповідно до мети дослідження дисертантка визначає 5 основних завдань, для розв'язання яких використовує комплекс взаємопов'язаних теоретичних та емпіричних методів дослідження.

Структура дисертації Бокши Н.І. охоплює вступ, три розділи, висновки до кожного з них, загальних висновків, список використаних джерел, що містить 411 найменувань, з них – 185 зарубіжних видань та 20 додатків на 56 сторінках.

Дисертаційне дослідження вирізняється високим рівнем наукової новизни. Вперше теоретично обґрунтовано особливості і тенденції розвитку вищої освіти з підготовки фахівців швейної галузі в Чехії і Словаччини, проаналізовано історико-педагогічні аспекти розвитку професійної підготовки фахівців швейної галузі Чехії і Словаччини в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття; досліджено форми, методи і засоби професійної

підготовки фахівців швейної галузі в Чехії і Словаччині та схарактеризовано організаційно-педагогічні особливості їх розвитку; обґрунтовано перспективні напрями впровадження ідей досвіду розвитку вищої освіти з підготовки фахівців швейної галузі в Чехії і Словаччині в Україні.

Заслуговує на позитивну оцінку практичне значення дослідження, що полягає у розробленні навчальних програм та методичних рекомендацій до вивчення професійно-орієнтованих та фахових дисциплін швейного профілю, а також навчальної програми з позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку «Дизайн одягу».

Основні положення й результати дослідження проходили апробацію на 14 міжнародних, 7 всеукраїнських конференціях та відображені у 30 опублікованих працях, із них: 8 статей у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України (7 – одноосібні); 1 наукова праця – у зарубіжному виданні; 20 опублікованих праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації; 2 - методичні рекомендації та 6 робочих програм з навчальних дисциплін.

Викладемо результати нашої експертизи роботи Бокши Н.І. У **вступі** розкрито сутність і стан наукової проблеми, обґрунтовано її актуальність і доцільність; сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет та гіпотезу дослідження; подано опис методів дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів; представлено інформацію про впровадження й апробацію результатів наукового пошуку, публікації, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі **«Розвиток вищої освіти з підготовки фахівців швейної галузі в Чехії і Словаччині як педагогічна проблема»** дисертанткою ґрунтовно проаналізована проблема розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі швейного виробництва в Чехії і Словаччині в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців.

Схарактеризовано соціально-економічні передумови зародження професійної освіти в Чехії і Словаччині. Окреслено визначальні риси розбудови системи з підготовки фахівців швейної галузі, а саме: кінець ХІХ – поч. ХХ ст. – формування підґрунтя для створення першої вищої технічної школи підготовки інженерів для виробництв галузей легкої промисловості, зокрема і для швейних виробництв; до середини ХХ ст. – тісний зв'язок розвитку професійної освіти в галузі легкої промисловості та виробництв промисловості; з середини ХХ ст.–початок ХХІ ст. – зародження, становлення та інтенсивна розбудова вищої школи в галузі легкої промисловості; «університизація» вищої інженерної освіти в Чехії та Словаччині, розбудова європейської моделі освітньої системи.

На підставі результатів узагальнення і систематизації наукового доробку вчених з проблеми підготовки фахівців швейної галузі в Чехії і Словаччині встановлено, що вагомою ознакою реалізації дієвих заходів з трансформації освітньої системи в Чехії і Словаччині є здійснення стратегічного планування, а саме: підвищення якості та ефективності забезпечення освітнього процесу; різноманітність та доступність вищої освіти; інтернаціоналізація та глобалізація освітньої системи; інтенсифікація наукових досліджень, розробок та інновацій; ефективне фінансування; сприяння справедливості, соціальної згуртованості та активному громадянству.

Висновки до першого розділу обґрунтовані, що підтверджуються опрацюванням значної кількості аналітичного матеріалу та широким застосуванням наукових методів.

У другому розділі **«Організаційно-педагогічні особливості професійної підготовки фахівців швейної галузі в Чехії і Словаччині»** виявлені та схарактеризовані основні ознаки вищої освіти швейного профілю в Чехії і Словаччині: ступеневість професійної підготовки (бакалавр-магістр (інженер)-доктор філософії); уніфіковані терміни опанування освітніх програм в залежності від рівня вищої освіти (бакалаврський – 3 роки, магістерський – 2 роки, доктор філософії – 4 роки). При цьому зміст освітніх програм бакалаврського рівня вищої освіти має виробничо-професійне, практико-орієнтоване спрямування інженерної підготовки з першого року навчання, а модернізація освітніх програм відбувається відповідно до сучасних тенденцій розвитку швейних технологій, специфіки швейних виробництв на регіональному, державному, європейському рівнях та запитів ринку праці.

Автором доведено, що євроінтеграційні впливи на підготовку фахівців швейної галузі в Чехії і Словаччині призводять до формування іншомовної професійної компетентності як для інженерних, так і для дизайнерських спеціальностей.

Велике значення при підготовці фахівців швейної галузі приділяється використанню ІКТ в освітньому процесі, що обумовлено широким впровадженням програмних продуктів на підприємствах швейного виробництва, а відтак, гострій потребі формування цифрової компетентності у майбутніх фахівців швейної галузі.

Навчальний процес підготовки фахівців швейної галузі в Чехії і Словаччині постійно удосконалюється за рахунок пошуку та впровадження інноваційних форм організації і методів навчання. Суттєво, що здобувачі вищої освіти мають можливість проходження практичної підготовки в межах

виробничої практики на закордонних підприємствах.

Відзначена важлива тенденція функціонування університетів Чехії та Словаччини – популяризація спеціальностей та навчальних програм, наукових напрямів досліджень інженерного спрямування серед учнівської молоді через діяльність дитячих університетів, дитячих літніх шкіл, поширення інформації про освітні програми ЗВО через facebook, instagram та веб-сайт.

Висвітлена найвагоміша ознака освітньої політики в країнах Центрально-Східної Європи – науково-дослідна діяльність, що здійснюється на основі створення та удосконалення потужної матеріально-технічної бази – науково-дослідних центрів, кооперування з вітчизняними та зарубіжними університетськими науковими центрами, залучення до реалізації інноваційних проектів іноземних науковців тощо.

Авторкою схарактеризовані напрями реалізації концепція навчання впродовж життя у формі додаткового навчального модуля педагогічного спрямування, який можуть опанувати студенти дизайнерських спеціальностей під час навчання на основній освітній програмі, післядипломної педагогічної освіти викладачів інженерних спеціальностей, залучення до освітнього процесу людей старшого віку через функціонування на базі ЗВО університету Третього віку.

Висновки до другого розділу обґрунтовані і достовірні, представлені теоретичними науковими результатами на базі аналізу широкого спектру першоджерел.

У третьому розділі **«Перспективи використання прогресивних ідей досвіду Чехії і Словаччини з підготовки фахівців швейної галузі в системі**

вищої освіти України» виконаний аналіз системи вищої освіти з підготовки фахівців швейної галузі в Україні. На основі проведеного аналізу встановлено, що вітчизняна система підготовки фахівців швейної галузі функціонує в складних соціально-економічних умовах і знаходиться під впливом низки негативних тенденцій, а саме, моральна застарілість і зношеність матеріально-технічної бази університетів; зменшення контингенту абітурієнтів, бажаючих навчатися на технологічних спеціальностях, у т. ч. швейного виробництва; зрослі вимоги ринку праці до якості вищої освіти й, водночас, відсутність системного, конструктивного та взаємовигідного співробітництва вищої школи з бізнес-партнерами тощо. До позитивних характеристик та тенденцій вітчизняної системи підготовки фахівців швейної галузі слід авторка віднесла доступність вищої освіти,

масовий характер вищої освіти, кадровий ресурс університетів, стипендіальну підтримку студентів, значну кількість підприємств галузі.

Виконаний компаративістський аналіз систем вищої освіти в галузі швейного виробництва в Україні, Чехії і Словаччині дозволив встановити спільні та відмінні ознаки освітніх систем зазначених країн. До спільних ознак віднесені: подібність організаційно-управлінської структури університетів, інтеграцію в Європейський простір вищої освіти, збіг форм, методів, засобів навчання тощо. До найбільш вагомих відмінних ознак авторка віднесла: орієнтацію української освітньої системи цієї галузі на вітчизняний ринок праці, який працює переважно на давальницькій сировині. Водночас, чеські та словацькі ЗВО інтегрують свої університетські системи у глобальне освітнє середовище, здійснюють підготовки фахівців до конкурентоспроможності на європейському ринку праці, до розроблення високорентабельних інноваційних технологій та продуктів в умовах глобалізації та інтернаціоналізації галузі.

На основі проведеного аналізу виокремлено основні тенденції розвитку системи вищої освіти з підготовки фахівців швейної галузі в Чехії та Словаччині, а саме: гнучкість і варіативність освітніх програм та орієнтація підготовки фахівців швейної галузі на міжнародний ринок праці; поглиблення змісту професійно-орієнтованих дисциплін з урахуванням результатів сучасних наукових досліджень і промислових розробок та міждисциплінарний підхід у підготовці фахівців швейної галузі; інтенсивне використання інноваційних пакетів прикладних програм та інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі; збільшення практичного компоненту освітніх програм на основі тісної співпраці з промисловим сектором; перманентна професійно-орієнтована діяльність університетів Чехії і Словаччини щодо освітньо-виховної взаємодії з учнями шкіл тощо.

Результатом проведеного дослідження є розроблені Бокшою Н.І. пропозиції з удосконалення підготовки фахівців швейної галузі в Україні з врахуванням досвіду чеських і словацьких ЗВО: орієнтування освітніх програм на досягнення національною системою вищої освіти сучасного світового рівня, відродження її самобутнього національного характеру, докорінне покращення змісту, форм і методів навчання у ЗВО, збільшення інтелектуального потенціалу країни на основі принципів гнучкості, доступності, унікальності, привабливості та регіональної доцільності; диверсифікація джерел фінансування університетів; інтенсифікація співпраці з виробничим сектором; активізація можливостей транскордонного регіонального співробітництва ЗВО, які здійснюють підготовку фахівців швейної галузі.

Таким чином, вивчення матеріалів дисертації Н.І. Бокши дозволяє зробити висновок, що поставлені дисертанткою завдання розв'язані, мета досягнута. Дослідження має необхідну наукову новизну, теоретичну і практичну значущість. Теорія і методика професійної освіти збагатилася новими ідеями та позитивним зарубіжним досвідом фахової підготовки фахівців швейної галузі в Чехії і Словаччині, що може бути використаним для удосконалення підготовки фахівців зазначеної категорії в Україні.

Позитивно оцінюючи дослідження в цілому, в контексті наукової полеміки висловлюємо низку зауважень і побажань:

1. Потребує ретельного роз'яснення включення до характеристики спектру спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців легкої промисловості в Україні, спеціальність 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями), яка має педагогічну спрямованість, оскільки відноситься до галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Водночас, в бібліографічному аналізі проблеми професійної підготовки фахівців швейної галузі (стор.47-48) з 13 дисертаційних досліджень 8 присвячені саме підготовці педагогів професійного навчання швейного профілю.

Відтак, доречно б було схарактеризувати особливості дуальності змісту підготовки фахівців за цією спеціальністю (спеціалізацією) та зміст технологічної компоненти професійної компетентності майбутніх педагогів професійної освіти швейного профілю відповідно до стандартів освіти певних рівнів.

2 Наведені на стор. 44-45 трактування ключових понять дослідження «фахова підготовка» та «фахівець швейної галузі» потребує, на нашу думку, більш ретельної уваги та обґрунтування змісту дефініцій, оскільки в новизні роботи зазначається, що автором уточнено теоретичну сутність та структуру цих понять (стор.39).

Потребують уточнення визначення окремих понять, якими послуговується автор при розкритті теми дослідження, зокрема «fashion-індустрія» (стор.54, 90) чи «фешн-індустрія» (стор.89). Потребують уточнення назви компетентностей галузі fashion-індустрії, наведені автором в п. 3.2 розділу 3 (стор.239).

3 У пп.1.1 розділу 1 зміст таблиць 1.1, 1.2, 1.3 має інформативний характер і переобтяжений надлишковою інформацією, відтак, вони могли би бути розміщені у додатках роботи. Натомість, робота би виграла за рахунок детального аналізу означених праць науковців та підсилення інтерпретації результатів дослідження власними узагальненими судженнями.

4 Дискусійною є доцільність наведеної автором в п.1.3 розділу 1 періодизації розвитку вищої освіти Чехії і Словаччини в галузі легкої промисловості і швейного виробництва, оскільки питання періодизації освітнього явища/процесу вимагає від науковця проведення серйозних історико-педагогічних досліджень, крім того воно не входило до переліку завдань роботи.

5 У п. 2.1.1 розділу 2 педагогічний аналіз змісту підготовки фахівців швейної галузі представлений в описовому вигляді (назви компонентів освітніх програм і дисциплін навчальних планів) окремих закладів Чехії і Словаччини. З метою упорядкування результатів аналізу та подання їх на вищому рівні узагальнення доречно би було використовувати засоби візуалізації (таблиці, рисунки, схеми).

6 Вважаємо слушною думку дисертантки щодо унікальності освітніх програм підготовки фахівців швейної галузі в закладах Чехії і Словаччини, яку бажано було б відобразити у пропозиціях з удосконалення підготовки таких фахівців в Україні на інституційному рівні (табл.3.2, стор.231).

Загальний висновок

Висловлені зауваження і побажання не є принциповими для загальної високої оцінки дисертації. На основі проведеного аналізу можна стверджувати, що дисертаційна робота відповідає нормативним вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №167 від 06.03.2019 р., а її авторка – Бокша Наталія Іванівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

професор кафедри Технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва Хмельницького національного університету

доктор педагогічних наук, доцент

Г.В. Красильникова